

Ana ISCHIMJI

SEMNIIFICAȚIA CHIMIRULUI ARTIZANAL – ELEMENT-CHEIE ÎN COSTUMUL POPULAR ÎN TRECUT ȘI PREZENT

CZU: 718

<https://doi.org/10.52603/rec.2024.36.20>

Rezumat

Semnificația chimirului artizanal – element-cheie în costumul popular în trecut și prezent

Lucrarea reprezintă un studiu al articolului vestimentar, *chimirul*, numit și cingătoare din piele, centură pentru bărbați. La examinarea chimirului lat din piele denumit elementul-cheie funcțional al costumului popular moldovenesc al bărbaților, au fost vizitate un șir de muzee, centre de artă din regiunile de Nord, Centru și Sud ale țării, printre care: Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, meșterii curelari de pe teritoriul Republicii Moldova, Biblioteca Națională a Republicii Moldova și alte instituții care dețin informații cu privire la acest produs cercetat. În urma cercetărilor s-a observat că *chimirul* variază ca mărime, ornamentare, precum modul de fixare, materia primă din care este confecționat și diversitatea regională. Datorită abilităților meșterilor populari din țară, chimirul s-a păstrat până astăzi în ansamblurile și orchestrele etno-folclorice. Este purtat de artiști și interpreți din cadrul centrelor etnoculturale, folclorice și diverse ansambluri de dansuri. *Chimirul* este prezent în vestimentația autentică și originală a portului popular bărbătesc din Moldova, care ne valorifică tradiția patrimonială. În cadrul lucrării sunt indicate diverse surse bibliografice analizate în incinta bibliotecilor și muzeelor vizitate și sunt descrise tehnici ale artizanilor naționali.

Cuvinte-cheie: meșter popular, costumul popular, cingătoare din piele, chimir, ornament.

Резюме

Значение кожаного пояса ручной работы кимир – ключевого элемента народного костюма в прошлом и настоящем

Работа представляет собой исследование предмета гардероба – кожаного пояса, мужского ремня, называемого также *кимир*. При исследовании широкого кожаного пояса, названного ключевым функциональным элементом молдавского народного мужского костюма, был посещен ряд музеев, художественных центров северных, центральных и южных регионов страны, а именно: Национальный музей этнографии и естественной истории, привлечены мастера из районов Республики Молдова, специалисты Национальной библиотеки и других учреждений, обладающие информацией об этом исследуемом элементе. В результате изысканий было установлено, что *кимир* отличается по размеру, орнаменту, а также способу крепления, сырью, из которого он изготовлен, по региону страны, в котором он распространен. Благодаря мастерству местных народных ремесленников *кимир* сохранился до наших дней в костюмах этнофольклорных ансамблей, оркестров. Его носят

артисты и участники этнокультурных, фольклорных центров и различных танцевальных коллективов. В Молдове *кимир* присутствует в аутентичной традиционной одежде, в народном мужском костюме, являясь отражением нашей самобытной культуры. Историография работы включает разнообразные библиографические источники, найденные в библиотеках и музеях, а также зафиксированные приемы изготовления поясов народными мастерами.

Ключевые слова: народные мастера, народный костюм, кожаный пояс, кимир, орнамент.

Summary

The significance of the artisan handmade belt chimir – a key element in folk costume past and present

The work represents a study of the clothing item, the *chimir*, also called a leather belt, or a belt for men. When examining the wide leather *chimir* called the key functional element of the Moldovan folk costume for men, a number of museums, art centers from the North, Center and South of the country were visited, including: the National Museum of Ethnography and Natural History, belt craftsmen from the territory of the Republic of Moldova, specialists of the National Library and other institutions that have information about this researched product. As a result of the research, it was observed that the *chimir* is different in size, ornamentation, such as the method of fastening, the raw material from which it is made and regional diversity. Thanks to the skills of the country's folk craftsmen, the *chimir* has been preserved to this day in the costume of ethno-folkloric ensembles, orchestras. It is worn by performers and artists from ethnocultural, folklore centers and various dance ensembles. In Moldova the *chimir* is present in the authentic and original clothing of the popular men's wear, being a reflection of our unique culture. The historiography of the work includes a variety of bibliographic sources found in libraries and museums, as well as recorded techniques for making belts by folk craftsmen.

Key words: folk craftsman, folk costume, leather belt, chimir, ornament.

Costumul popular bărbătesc moldovenesc este completat de cingători, „care se adaptează, prin structura lor, ocupațiilor din fiecare zonă” a țării (Zderciuc 1964: 26). Cingătorile din piele destinate zilelor lucrătoare sunt mai simple și mai puțin ornamentate decât cele de sărbătoare. Ele joacă „rolul de podoabe estetice, dar în diferite perioade istorice erau înzestrate cu puteri magice” (Arta 1969: 152).

Bărbații își strâneau hainele pe corp în talie cu ajutorul *brâului* „țesut din lână”; *chingii* „țesute din păr și lână lungă”; *frânghiei* „fir lung și gros făcut din mai multe fibre vegetale sau din fâșii din piele de animale, precum și din fibre sintetice, numite sfori sau funii; *bârnețului* „cingătoare îngustă și lungă din in sau cânepă”; *cordoanelor* „țesut din diverse materiale sau din piele”; *curelelor* „înguste din piele”; *brâului din piele de oaie* sau din lână, numit *punte* și *chimirului* „brâu lat din piele (prevăzut cu buzunare), numit în unele zone șerpar” (Buzilă 2011: 41; Stoica 1985: 44).

Materialele arheologice atestă existența „pe teritoriul Moldovei, începând cu secolul al V-lea, a chimirelor cu elemente metalice strălucitoare”, care, ca formă, nu se deosebeau semnificativ de cele moderne.

În necropolele <...> „din sec. X–XII, arheologii au descoperit la Braniște-Moțca, în mormântul 59, urmele unei curele din piele. După cum arată materialele de la Costești Stâncă Bălți, curelele bărbătești erau ca și cele pentru hamurile de cai, cu cataramă și aplicații din metale colorate. Piese de metal de la curelele din piele sunt specifice pentru toate perioadele Evului Mediu timpuriu, însă cele mai multe obiecte de acest fel datează din sec. X–XIII, fapt ce confirmă creșterea de-a lungul secolelor a importanței pielii în viața omului” (Reabțeva 2015: 132).

În ceea ce privește explorarea priorităților culturale, în timpul unei recente descoperiri de către arheologi pe teritoriul Republicii Moldova a necropolei de la Orheiul Vechi, a fost găsită o piesă unică din secolele XIII–XVI (Imag. 1). Este o centură din piele fragmentată, „de proveniență vest-europeană” (Reabțeva 2015: 132), pe a cărei cataramă-paftă „este redată imaginea lui Sf. Gheorghe” (Рябцева 2012: 269).

Prin urmare, sunt identificate și „centuri de lux, executate în stil turcesc, care sunt prezente și în costumul bărbătesc de paradă din secolul al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea” (Reabțeva 2015: 132). Cingătorile cu *paftale* – *cataramă* din argint, aramă, bronz, în formă de scoici, discuri și semidiscuri ornamentate, sunt prezente și se întâlnesc atât în portul bărbătesc, cât și în cel femeiesc.

Curelele înguste, componente ale vestimentației vânătorilor, erau „bătute în «ținte» cu corneci pentru praf de pușcă din sec. XVII–XVIII din zona de nord a Moldovei. Cornecii pentru praful de pușcă erau decorați cu cuie de metal cu ornamente geometrice și mai toate aveau o rozetă solară mare cu stelute, romburi, zigzaguri, linii curbe ș.a.” (Șărănuță 2019: 151).

O grupă separată de cingători era formată din articolele din piele: curele late (15–30 cm) – „chimi-

re” lungi de 1,1–1,5 m și curele înguste (5–6 cm) și lungi de 1,2–1,5 m, purtate numai de către bărbați. Țăranii înstăriți purtau chimire late, confecționate de meșteri curelari, denumite „șerpar”, acestea diferențându-se de alte regiuni ale țării prin lățime și modul de ornamentare. În trecut, cea mai răspândită cingătoare în costumul portului popular bărbătesc era chimirul (Зеленчук at al. 1968: 19).

Chimirul este o cingătoare tradițională sau un brâu lat din piele de vită, piesă a costumului moldovenesc bărbătesc, care se poartă peste cămașă încă de pe vremea dacilor. De chimir erau prinse „briceagul – un cuțit de buzunar de origine turcă, cu una sau mai multe lame pliante, punga cu bani, punga cu tutun, luleaua, traista de vânătoare din piele ori țesută, amnarul – o bucată de oțel care se folosea în vechime la aprinderea focului, împreună cu o bucată de cremene (silex) și cu o fâșie de iască uscată” (Лившиц at al. 1960: 219; Bobu 1956: 24).

Aveau aplicate câte un buzunar sau două, detașate pe chimir cu o clapă închisă pentru bani. Chimirele erau decorate prin diferite tehnici, cele mai răspândite ornamente fiind motivele geometrice și florale prin stilizare, realizate prin imprimare, ștanțare, perforare, repusare, dantelare, piese mici din piele aplicate prin lipire, coasere, decorate prin presare, brodată cu fir din piele, nasturi metalici și cataramă-paftale. Aplicațiile metalice, decupajele, perforările sunt de obicei plasate pe marginile sau clapele buzunarelor și pe unele margini ale chimirului.

La începutul secolului al XIX-lea, în portul popular bărbătesc moldovenesc, „chimirele erau înfrumusețate cu fluturași de aramă, iar în partea interioară aveau un buzunar pentru bani” și se fixau la talie cu două cataramă de aramă (Imag. 2) (Димитриу at al. 1975: 109). Tot din această perioadă (Imag. 3) este prezentat un alt tip de chimir, bogat ornamentat prin brodată cu fâșii înguste și subțiri de piei colorate de ovine, cu motive vegetale și geometrice stilizate, cusute pe marginea clapelor și a altor elemente ale chimirului.

Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală al Republicii Moldova deține un chimir lat din piele pentru bărbați (Imag. 4), care conține pe partea exterioară un șir de ornamente cu motive geometrice și vegetale stilizate, cu prelucrări de imprimare, ștanțare, perforare, lipire și coasere prin trasarea fâșiilor înguste din piele prin orificiile executate de-a lungul marginilor sale. Mai are și două ciucuri/clopoței atașați și fixați prin coasere, care susțin clapa.

Un alt model de chimir moldovenesc al portului bărbătesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea (Imag. 5) este înzestrat cu trei cataramă fixate cu un reper din piele – portcatară. Tot aici, peste reper, este aplicată

paftaua din piele ce fixează vârful curelelor pentru menținerea chimirului, frumos brodată cu fâșii înguste din piele de culoare în contrast. Observăm pe suprafața chimirului, în partea dreaptă, aplicat un element din piele stilizat, ornamentat cu motive vegetale prin tehnica imprimării, ștampilării, care la fel este cusut cu fir din piele, fiind atașată și o armură (Buzilă 2011: 97).

Aspectul practic al chimirului este funcționalitatea lui trainică, acesta fiind confecționat din piei groase naturale de bovină prelucrate prin tăbăcire cu tananți vegetali. „Destinat costumului bărbătesc – chimirul” de lățime mare este răspândit printre tăietorii de lemne și, în general, printre bărbații care se angajează în munci grele, care solicitau un efort fizic mare (Stoica 1997: 143). Cel mai des chimirul era folosit de păstori și țăranii înstăriți (Imag. 6).

În sudul țării, chimirele erau confecționate dintr-o piele numită „blanc” sau „toval”, care se obținea prin argăsirea vegetală a pieilor brute. Pielea era pregătită cu grijă, pentru a obține benzi late cu o suprafață netedă, pe care se aplicau broderii cu motive vegetale și florale cu ajutorul unor fâșii subțiri și înguste din piele de ovină, numite „ihră”. Acestea aveau, de asemenea, un buzunar cu clapă decorat cu capse și rozete.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, în fiecare regiune existau meșteri curelari, dar odată cu schimbările din societate, numărul lor a scăzut. Trebuie remarcat faptul că în prezent, în Republica Moldova există meșteri curelari care păstrează și promovează tradițiile meșteșugăritului din cele mai vechi timpuri, folosind tehnici și tehnologii de confecționare a chimirului – obiect de mare însemnătate în costumul popular bărbătesc. În Imag. 7 este prezentat un model de chimir din arsenalul de costume populare. Astăzi, acest produs este expus în Palatul de Cultură din raionul Soroca.

Chimirul a supraviețuit până în zilele noastre datorită iscusinței și abilităților unor meșteri populari curelari de pe teritoriul Republicii Moldova. Mai jos îi vom aminti pe câțiva dintre ei: un meșter de la sudul țării: *Burcă Gheorghe*, satul Manta, raionul Cahul și patru meșteri populari de la nordul Moldovei: *Captari Leonid*, din raionul Soroca, *Artur și Alexandra Oleinic* din satul Mândreștii Noi, raionul Sângerei, și *Dumitru Pascari* din raionul Bălți.

În centrul țării, îl întâlnim pe *Dumitru Daraban*, un meșter popular curelar din raionul Ialoveni, care confecționează chimire. Dumitru Daraban este cel mai devotat acestui meșteșug, moștenit din generație în generație cu toate secretele de confecționare. Produsele lui sunt prezentate la diverse Târguri și ex-

poziții organizate de Ministerul Culturii, fiind apreciate ca lucrări originale cu elemente tradiționale ale poporului moldovenesc.

Astăzi, toate tipurile de cingători din lână, piele și alte tipuri de materiale, care erau purtate atât de femei, cât și de bărbați, le putem admira în colecțiile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală al Republicii Moldova, dar le regăsim și în alte muzee din țară. În mod tradițional, aceste cingători din piele sau lână sunt purtate la diverse evenimente etnofolclorice și de dans, dar și în sate sunt purtate de bărbați.

Chimirele realizate de meșteri populari sunt ornamentate și iscusit finisate, după care sunt purtate de interpreți, artiști cu renume, membri ai orchestrelor și ansamblurilor etnofolclorice ale Republicii Moldova. Aceste articole sunt purtate de interpreți recunoscuți, printre care: Ion Paladi, frații Advahov, Orchestra „Lăutarii”, Ansamblul „Plăieșii”, Ansamblul Etnofolcloric „Haiducii” și alții.

De asemenea, ele sunt purtate de-a lungul timpului și de membrii Ansamblului Național Academic de Dansuri Populare „Joc”, Ansamblului de Dansuri Populare „Miorița” din Chișinău și alte colective artistice.

Tradițiile și obiceiurile naționale sunt promovate prin patrimoniul cultural creat cu pricepere de artizanii producători de piese vestimentare din piele și blană naturală.

În concluzie, cercetarea noastră în regiunile de nord, sud și centru ale Republicii Moldova pentru a ne documenta despre artizanii care produc îmbrăcăminte și articole din piele ne permite să constatăm că acest meșteșug este bine dezvoltat, deși antreprenorii au nevoie de mai multe subvenții de stat.

Produsele din blană și piele realizate de meșterii locali sunt la mare căutare, fiind prezentate în cadrul târgurilor, expozițiilor și iarmarocelor și promovând astfel tradițiile populare și veritabilele valori ale neamului.

Cunoștințele acumulate de meșterii populari despre metodele și procedeele de prelucrare a pieilor și blănurilor, de confecționare a articolelor de artizanat care reflectă autenticitatea comunității din care facem parte, vor servi ca sursă de informare pentru cei interesați de acest subiect.

Purtarea articolelor la diferite evenimente tradiționale și netradiționale este o sursă de promovare a valorilor culturale și sociale care pot forma o tradiție de transmitere a artei portului autentic din generație în generație. Articolele realizate de artizani demonstrează prezența artei și a creativității în produse de valoare autentică.

Lista informatorilor

Meșter Gheorghe Burcă, 69 ani, satul Manta, or. Cahul, anul 2022. Date culese din teren de A. Ischimji.

Meșter Leonid Captari, 64 ani, or. Soroca, anul 2022. Date culese din teren de A. Ischimji.

Meșterii Artur și Alexandra Oleinic, 33 ani, satul Mândreștii Noi, or. Sângerei, anul 2022. Date culese din teren de A. Ischimji.

Meșter Dumitru Pascari, 44 ani. or. Bălți, anul 2021. Date culese din teren de A. Ischimji.

Meșter Dumitru Daraban, 75 ani. or. Ialoveni, anul 2021. Date culese din teren de A. Ischimji.

Referințe bibliografice

Arhiva Etnologică a Muzeului Național al Țăranului Român, colecția Fototeca MAP. <https://www.muzeulmemoriei.ro/photos/portret-de-taran/> (vizitat 17.08.2022).

Arta populară românească. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969.

Bobu F. F. Portul popular din Moldova de nord. București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956.

Buzilă V. Costumul popular din Republica Moldova. Ghid practic. Chișinău: Reclama SA, 2011.

Reabțeva S. Piese de podoabă și de vestimentație pe teritoriul Moldovei istorice. In: Akademos, nr. 3 (38), 2015, 128-134.

Stoica G., Petrescu P. Dicționar de artă populară. București: Editura Enciclopedică, 1997.

Stoica G., Petrescu P., Bocse M. Dicționar de artă populară. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.

Șărănuță S. Cultura materială și spirituală a românilor din Basarabia sec. XIX-XX. Schițe și studii etnografice. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2019.

Zderciuc B., Petrescu P., Bănățeanu T. Arta populară în România. București: Meridiane, 1964.

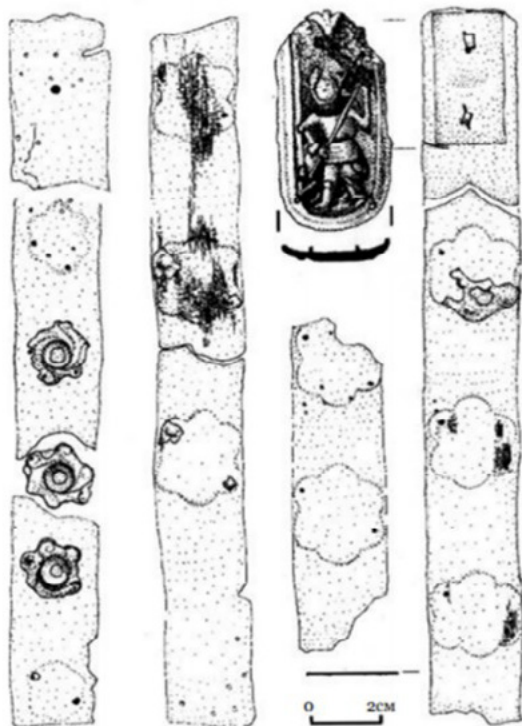
Димитриу М., Зеленчук В. Молдавский национальный костюм. Кишинев: Тимпул, 1975. / Dimitriu M., Zelenchuk V. Moldavskiy natsional'nyy kostyum. Kishinev: Timpul, 1975.

Зеленчук В., Лившиц М., Хынку И. Народное декоративное искусство Молдавии. Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1968. / Zelenchuk V., Livshits M., Khynku I. Narodnoye dekorativnoye iskusstvo Moldavii. Kishinev: Kartya moldovenyaske, 1968.

Лившиц А. М., Зевина А. М. Национальные костюмы Молдавии. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1960. / Livshits A. M., Zevina A. M. Natsional'nyye kostyumu Moldavii. Kishinev: Kartya Moldovenyaske, 1960.

Рябцева С. О находках поясных наборов XIII-XVI вв. в Карпато-Балканском регионе. In: Tyragetia. Serie nouă, 2012, nr. 1(21), 269-280. / Ryabtseva S. O nakhodkakh poiyasnykh naborov XIII-XVI vv. v Karpato-Balkanskom regione. In: Tyragetia. Serie nouă, 2012, nr. 1(21), 269-280.

Тесленко В. В. Народные художественные промыслы Молдавии. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1978. / Teslenko V. Narodnyye khudozhestvennyye promysly Moldavii. Kishinev: Kartya Moldovenyaske, 1978.

Imag. 1. Elemente dintr-o garnitură de centură, fragmente de centură de la Orheiul Vechi, Republica Moldova (Reabțeva 2015: 269)

Imag. 2. Chimir din piele, ghintuit cu elemente metalice, cu două cataramă de bronz, înc. sec. al XIX-lea (Димитриу 1975: 109)

Imag. 3. Chimir din piele cu trei cataramे, ornamentat prin brodare cu fire din piele, înc. sec. al XIX-lea (Тесленко 1978: 95)

Imag. 4. Chimir din piele de la înc. sec. al XIX-lea, ornament prin imprimare, ștanțare, perforare, coaserea pe margine cu fire din piei. Expoziție la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală al Republicii Moldova. Foto de autor

Imag. 5. Chimir din piele, imprimat și brodat, cu trei cataramе, sf. sec. al XIX-lea. Expoziție la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală al Republicii Moldovei. Foto N. Ischimji

Imag. 6. Articole din piele purtate de țaran. Sursa: Arhiva Etnologică a Muzeului Național al Țăranului Român, colecția Fototeca MAP. <https://www.muzeulmemoriei.ro/photos/portret-de-taran/> (vizitat 17.08.2022)

Imag. 7. Chimir din piele ornament cu motive geometrice și vegetale stilizate executate prin imprimare, ștanțare și nituire la margine de la nordul țării, or. Soroca. Foto N. Ischimji

Ana Ischimji (Chișinău, Republica Moldova). Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova.

Ана Искимжи (Кишинев, Республика Молдова). Докторант, Государственный университет Молдовы.

Ana Ischimji (Chisinau, Republic of Moldova). PhD student, State University of Moldova.

E-mail: anaischimji29@gmail.com

ORCID: 0009-0007-0036-1139